

Metodika

Zprostředkování kontaktu dítěte s vlastní rodinou

Centrum náhradní rodinné péče

Amalthea

Autorka: Mgr. Monika Semerádová
tým pracovníků Centra náhradní rodinné péče
verze k 23.10. 2012

OBSAH

1. Úvod
2. K čemu má metodika sloužit (účel metodiky)
3. Jakou situaci dítěte metodika řeší
4. Legislativa
5. Cílové skupiny (účastníci a jejich role, postoje a očekávání)
6. Klíčové aktivity
  - 6.1 fáze Zjišťování informací
  - 6.2 fáze Rozhodnutí o přijetí-nepřijetí zakázky zrealizovat „kontakt“
  - 6.3 fáze Příprava
  - 6.4 fáze Kontakt dítěte s rodinou
  - 6.5 fáze Provázení pěstounské rodiny po kontaktu dětí s rodinou
7. Přehled používaných metod
8. Přehled hlavních rizik
9. Shrnutí
10. Zdroje

1. Úvod

Cílem podpory kontaktu dítěte s jeho rodinou je udržet a rozvíjet vztahy dítěte s osobami, které jsou součástí jeho rodiny. Tito rodinní příslušníci mohou dítěti pomoci pochopit vlastní minulost, rozvíjet poznání sebe sama jako součásti určité rodiny a podpořit tak rozvoj zdravé identity dítěte. Aby bylo setkání dítěte s příbuznými pro dítě skutečně přínosné a bezpečné, je třeba toto setkání dobře připravit a účastníky setkáním provázet. Je nutné vždy individuálně dobře zvážit, zda je kontakt pro dítě skutečně vhodný, případně jaká forma a intenzita kontaktu je pro dítě přínosná.

2. K čemu má metodika sloužit (účel metodiky)

Účelem metodiky je popsat, jakým způsobem a v jakém rozsahu je třeba připravit dítě, pěstouny i příbuzné na setkání. Dále popisuje způsoby zajištění bezpečného prostředí pro setkání a reflexe těchto setkání.

3. Jakou situaci dítěte metodika řeší

V některých případech je vhodnější způsob kontaktu dítěte s rodinou kontakt písemný, elektronický nebo telefonický. Tato metodika se zabývá situací osobního kontaktu dítěte s rodinou. Ostatní způsoby kontaktu reflektuje a pomáhá nastavovat klíčový pracovník rodiny v rámci služby Doprovázení náhradní rodiny, případně při konzultacích v rámci poradenství.

Dítě má právo na rodičovskou výchovu a péči. Není-li možné, aby rodiče děti vychovávali (ať již z jakéhokoli důvodu), mělo by být zajištěno právo dítěte znát svoje rodiče, je-li to možné.

Vzhledem k tomu, že do pěstounské péče jsou ve většině případů umísťovány děti starší, je velmi pravděpodobné, že si svou vlastní rodinu stále pamatují. Kontakt s vlastní rodinou může v dítěti vyvolat mnoho pozitivních či negativních vzpomínek a zážitků, které v ní

DĚTI POTŘEBUJÍ RODINU!

prožilo. Toto vše může kontakt mezi rodiči a dítětem vyrůstajícím v pěstounské péči výrazně ovlivnit.¹

Po umístění dítěte do NRP dochází někdy k přerušení kontaktu dítěte a rodičů.

Náhradní rodinná péče by dle zákona měla být upřednostňována před výchovou ústavní. Rodiče ale někdy nesouhlasí s umístěním dítěte do náhradní rodiny, nespolupracují při umísťování dítěte do pěstounské rodiny, mohou dítě vést k tomu, aby do náhradní rodiny nechtělo. Toto všechno ztěžuje situaci dítěti a vede k prohloubení jeho těžké životní situace.

Je-li dítě již v pěstounské rodině umístěno, stává se, že někteří rodiče ztrácí po čase zájem o to, kontakt s dítětem udržovat. Příčinou bývá vlastní těžká životní situace, ztráta motivace a zájmu o dítě.

Je-li rodina v kontaktu s dítětem naopak podporována, udržuje se v rodiči rodičovská motivace, může být podpořen zájem o dítě a posílení rodičovské zodpovědnosti vůči dítěti. Právě posílení vědomí rodičovství může být pro dítě přínosem. Může tak zažít rodiče jako osoby, které mají určitou hodnotu, určité byt někdy minimální rodičovské kompetence. Tento zážitek podpoří dítě v pozitivním vnímání sebe sama.

Je-li v zájmu dítěte návrat do jeho vlastní rodiny, je dobře nastavený kontakt mezi ním a rodičem nezbytný pro úspěšnou realizaci tohoto plánu.

Pěstounské rodiny se někdy kontaktu s rodinou dítěte brání. Obávají se narušení soukromí a bezpečí rodiny, obávají se nevhodných zásahů rodičů do výchovy a negativního vlivu rodičů na chování dětí v pěstounské péči.

Kontakt je pro dítě z hlediska poznávání a upevňování vlastní minulosti velice důležitý, ale na druhé straně je dobré vědět, že dítě může být celou situací značně traumatizováno. Důležité proto je, aby se dítě při kontaktu se svými rodiči cítilo bezpečně a uvolněně. Nelze dítě ke kontaktu nutit.²

Zachování kontaktu s rodinou usnadňuje dítěti vytváření vědomí vlastní identity.

„Identita je naše společenské „já“, naše vnitřní odpověď na otázku, kdo jsem, co znamenám pro sebe a pro druhé, jaké místo zaujímám v předivě vztahů ve svém sociálním světě.“³

Právě setkávání s rodiči či jinými příbuznými je nejlepším zdrojem odpovědí na otázky: Kdo jsem, odkud pocházím a kam patřím. Také zážitek spolupráce rodičů a pěstounů pomáhá dítěti pochopit realitu dítěte v NRP a přijmout tuto identitu za svou, neboť vidí, že je to takto v pořádku i pro jeho nejbližší.

Aby byl kontakt dítěte s rodiči skutečně přínosný, je nutné aby rodiče a pěstouni našli cestu, jak spolupracovat. Vzhledem k velké emoční zátěži při setkání rodičů, dětí a pěstounů, je nutná dostatečná příprava všech zúčastněných. Také průběh samotného setkání je třeba dobře domluvit a provázet účastníky při setkání, aby dítě zažilo příjemnou atmosféru a mohlo si zachovat a rozvíjet vztah se všemi pro svůj vývoj důležitými osobami.

„Pěstounství je sdílení dítěte dvěma rodinami.“

¹ Matějček, Zdeněk: *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2002,. ISBN 80-7178-637-3.

² MATĚJČEK, Zdeněk. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2002. 152 s. ISBN 80-7178-637-3.

³ Matějček, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. 182 s. ISBN 80-7178-304-8.

4. Legislativa

Listina základních práv a svobod:

Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. (článek 32 Listiny základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva o právech dítěte:

Každé dítě má právo, pokud je to možné, **znát svoje rodiče** a právo na jejich péči (článek 7, Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.).

Dítě má právo na **zachování totožnosti**, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů. (článek 8, Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.)

Stát zajistí, aby dítě **nemohlo být odděleno** od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že je takové oddělení v zájmu dítěte (článek 9, Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.).

Stát uznává právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů **udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči**, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.

Při volbě řešení (náhradní péče) je nutno brát ohled na žádoucí **kontinuitu ve výchově** dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.

Zákon o rodině:

Při úvahách o právech dítěte a právech rodičů je třeba mít na paměti, že obsahem jejich vzájemného vztahu jsou **nejen práva, ale i povinnosti na obou stranách**. Tyto práva a povinnosti vymezuje zákon o rodině.

Rodiče mají právo a povinnost pečovat o tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte. Zastupovat nezletilé dítě. **Spravovat** jeho jmění.

Jsou povinni důsledně **chránit zájmy** dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním **dohled** odpovídající stupni jeho vývoje.

Jsou oprávněni užít přiměřených **výchovných prostředků** tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a **svobodně se vyjadřovat** ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.

Dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim **pomáhat**.

Jak právo dítěte, tak právo rodičů na **vzájemný kontakt** vyplývá často ze stejných ustanovení, která upravují vzájemná práva a povinnosti obou.

Práva dítěte jsou ale silnější a především zájem dítěte je prioritní a nelze ho podřídit zájmům rodičů, rodiny, jiných osob, státu atd.

Prarodiče a sourozenci

Dle úmluvy o právech dítěte (čl.8 odst.1) má dítě právo na zachování jeho rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů.

Zákon o rodině (§27 odst. 4) říká: „Vyžaduje-li to zájem dítěte a poměry v rodině, může soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci.“ Při úpravě styku dítěte s rodiči je vždy třeba zkoumat zájem dítěte.

Uzavření mimosoudní dohody o styku je možné vždy, jak mezi náhradními rodiči a původními rodiči, tak mezi náhradními rodiči a jinými příbuznými, či cizí osobou (např. vychovatelkou), se kterou si dítě přeje se setkávat.⁴

5. Cílové skupiny (účastníci a jejich role, postoje a očekávání)

Dítě žijící v NRP

Dítě může být v pěstounské rodině různě dlouhou dobu. Někdy si rodiče pamatuje, má k nim vytvořený vztah, který se prostřednictvím kontaktů udržuje a rozvíjí. Někdy však byl kontakt přerušen na dlouhou dobu, nebo bylo dítě z rodiny odebráno v raném věku a rodinu si nepamatuje. V tom případě je kontakt zaměřen na postupné seznamování, navazování bezpečného vztahu a jeho postupné rozvíjení.

Zejména jedná-li se o pěstounskou péči na přechodnou dobu, může být cílem setkávání postupný návrat dítěte do péče rodiče.

Rodič dítěte, jiný příbuzný dítěte

Rodiče mají někdy plně zachovanou rodičovskou zodpovědnost, jindy je tato zodpovědnost omezena, nebo jsou rodičovské zodpovědnosti zbaveni. Je-li soudem rozhodnuto o zákazu styku s rodičem, není možné kontakt umožnit! Zbavení nebo omezení rodičovské zodpovědnosti není důvodem k tomu, aby nemohl být kontakt uskutečněn, pokud je v zájmu dítěte. Zbavení rodičovské zodpovědnosti znamená odebrání možnosti dítěte vychovávat a pečovat o ně, zastupovat ho a spravovat jeho majetek. Automaticky neznamená však úplné přerušování kontaktu s rodičem. Stejně tak ani při zbavení rodičovské zodpovědnosti nezaniká vyživovací povinnost rodiče k dítěti a právo dítěte dědit po zemřelém rodiči, tak jako nezaniká psychologická vazba mezi rodičem a dítětem a vazby na další členy rodiny.⁵

Zájem o setkání s dítětem vychází zpravidla z jejich strany, případně mohou být osloveni pěstouny (někdy přes sociálního pracovníka), kteří tak reagují na přání dítěte vidět se s rodinou.

Rodiče dětí, které jsou v NRP krátce a měli s dětmi zachovaný vztah, navštěvovali je případně v ústavním zařízení, jsou motivováni v tomto vztahu pokračovat, případně se přesvědčit, zda jsou děti v pěstounské rodině spokojené.

Cílem kontaktů může být pro rodiče také udržet vztah s dětmi proto, aby se děti mohly vrátit do rodiny, až to bude možné.

Rodiče, kteří vyhledají kontakt po několika letech odloučení od dětí, chtějí znovu své děti vidět, přesvědčit se, že jsou v pořádku, případně s nimi znovu navázat vztah.

O setkání s dítětem mohou projevit zájem další osoby, které s ním byly v minulosti v kontaktu a které k němu mají nějaký vztah. Také dítě samo může projevit zájem tyto osoby vidět.

⁴ Manuál služby asistovaný kontakt, Mgr. Bronislava Butulová, Sdružení pěstounský rodin, Nadace Sirius.

⁵ Manuál služby asistovaný kontakt, Mgr. Bronislava Butulová, Sdružení pěstounský rodin, Nadace Sirius.

DĚTI POTŘEBUJÍ RODINU!

Může se jednat například o sourozence, prarodiče, tety, strýce, pracovníky dětského domova, učitele, souseda/sousedku, přátele rodiny apod. Vždy je třeba posoudit, zda je setkání s touto osobou v zájmu dítěte. Je důležité, aby se dítě samo dle svých rozumových schopností vyjádřilo k tomu, zda chce tuto osobu vidět.

S osobou⁶, která se má s dítětem setkat, je stejně jako s rodičem uzavírána Dohoda o kontaktu (buď písemná nebo ústní). Je s ní projednána motivace setkání, jeho podoba a podmínky.

Pěstouni/Opatrovníci/Osvojitelé

Mají nyní dítě ve své péči a to buď dlouhodobě nebo na přechodnou dobu.

Jde-li o pěstounskou péči na přechodnou dobu a cílem je návrat dítěte do jeho vlastní rodiny, spolupracují s rodiči na zachování a rozvíjení vztahu dětí s rodiči, aby se děti mohly vrátit do rodiny.

Jde-li o dlouhodobou pěstounskou péči, zajišťují pěstouni kontaktem s rodiči dítěti jeho právo znát svou minulost a své rodiče, provázejí ho při vytváření identity a jsou mu na této cestě oporou. Hledají cesty, jak podpořit dítě ve vytváření realistického pohledu na sebe a svou rodinu, jak přijmout svoji minulost a integrovat ji do svého Já.

Od rodiny dítěte mohou získat cenné informace o souvislostech životního příběhu dítěte, mohou se dozvědět o rodinné anamnéze, o raném vývoji dítěte.

Podobně tomu může být v případě osvojitelů – kontaktem s vlastní rodinou dítěte, mohou pomoci osvojenému dítěti získat realistický pohled na svou rodinu. Naplňují tak úmluvou stanovené právo dítěte znát své rodiče a svůj původ. Dozívají se důležité informace o historii dítěte a o jeho kořenech. To jim může pomoci pochopit vývoj osvojeného dítěte a u dítěte podpořit rozvoj pravdivého vnímání sebe sama.

Osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a vlastní rodinou, z toho vyplývá, že vlastní rodiče ani jiní členové vlastní rodiny nemají právo na kontakt s osvojencem. Je plně v pravomoci osvojitelů rozhodnout, zda se bude dítě s nějakým členem rodiny vídat. Styk dítěte s příbuzným může upravit i soud, ale nikoli na návrh vlastních rodičů⁷.

Pracovník Amalthea o.s.

- Přípravuje účastníky na setkání.
- Řídí spolupráci zainteresovaných subjektů, zjišťuje jejich připravenost a případně působí v roli mediátora. Zpravidla uzavírá dohodu o kontaktu dítěte s rodinou.
- Při samotném kontaktu zajišťuje bezpečí dítěte, přátelskou a uvolněnou atmosféru. Vytváří materiální i psychické zázemí pro kontakt (příprava prostoru, her).
- Mapuje, jak kontakt vnímají všechny strany, doprovází pěstouny v přípravě dítěte na setkání, zjišťuje, jak dítě kontakt prožívá.
- Vytváří zprávu o průběhu kontaktu a předává ji všem zúčastněným a také OSPOD dítěte.

OSPOD dítěte

⁶ Pozn.: Dále je v textu používáno označení rodič nebo příbuzný – podobně se však postupuje i v případě, že se jedná o jinou pro dítě důležitou osobu.

⁷ Manuál služby asistovaný kontakt, Mgr. Bronislava Butulová, Sdružení pěstounský rodin, nadace Sirius.

Je-li dítě v předpěstounské péči, zajišťuje sociálně právní ochranu dítěte pracovník podle místa, kde dítě pobývalo se svými rodiči. Tento pracovník se vyjadřuje k tomu, zda je kontakt s rodiči pro dítě vhodný. Může případně podat návrh k soudu na zákaz styku rodiče s dítětem, považuje-li to za nutné. Pracovník OSPOD komunikuje s rodiči dítěte, připravuje je na kontakt, domlouvá s nimi zpravidla frekvenci, termín a místo kontaktu, není-li dohodnuto jinak.

Je-li dítě již svěřeno do PP, je sociálně-právní ochrana dítěte zajišťována soc.pracovníkem, v jehož obvodu se nachází bydliště pěstounské rodiny. Jedná se tedy o pracovníka majícího na starosti děti v NRP. Tento pracovník pracuje s pěstounskou rodinou, zjišťuje, zda je kontakt s rodiči v zájmu dítěte, mapuje, jak dítě na kontakt reaguje a zda je vhodné v něm pokračovat. Komunikuje s rodiči dítěte při domlouvání frekvence, termínu a místa kontaktu pokud není domluveno jinak.

Sociální pracovník vychází při přípravě kontaktu z individuálního plánu ochrany dítěte.

6. Klíčové aktivity

6.1. fáze Zjišťování informací

Schůzka klíčového pracovníka s pěstounskou rodinou

- Zjišťujeme základní informace o rodině (pokud jde o rodinu, která nevyužívá službu Doprovázení)
- Zjišťujeme, v jaké fázi je domlouvání kontaktu s rodiči, zda jsou v písemném nebo telefonickém kontaktu s dětmi, zda již rodiče mají představu o tom, kdy chtějí děti vidět, kdo inicioval setkání.
- Zjišťujeme, jaký vztah mají děti k rodině, jak se o rodičích mluví v pěstounské rodině, apod.
- Zjišťujeme, zda má dítě samo zájem se s rodičem sejit
- Zjišťujeme, zda rodina spolupracuje s jinými odborníky, organizacemi, institucemi.
- Zjišťování informací může proběhnout i telefonicky, pokud je to dostačující pro zajištění kontaktu.

Schůzka klíčového pracovníka s pracovníkem OSPOD dítěte

- Zjišťujeme, zda je setkání s rodinou v zájmu dítěte, zda má pracovník informace o rodině dítěte.
- Zjišťujeme, jaké jsou rizikové faktory setkání (alkoholismus, agresivita rodičů, nespolehlivost apod.) a hledáme společně cesty k minimalizaci rizik.
- Domlouváme se, kdo bude koordinovat schůzky, kdo bude komunikovat s pěstouny, kdo s rodinou, jaká bude příprava jednotlivých účastníků, kde budou schůzky probíhat.
- Schůzky se účastní také pěstouni, pokud je to možné a účelné.
- Informace mohou být projednány i telefonicky. Je však vhodné požádat o písemné vyjádření OSPOD k rizikům, která je třeba při kontaktu ošetřit (např. e-mailem).

6.2. fáze Rozhodnutí o přijetí-nepřijetí zakázky zrealizovat „kontakt“

V týmu proběhne porada, zda je možné zakázku přijmout vzhledem ke kapacitě pracovníků. Je také důležité zvážit, zda jsou k dispozici dostatečné informace pro zajištění bezpečného kontaktu. Pokud informace dostatečné nejsou, je potřeba zvážit, zda je možné nějakým

DĚTI POTŘEBUJÍ RODINU!

způsobem informace doplnit (např. schůzka s příbuzným dítěte, zjištění informací od sociálního pracovníka rodiče prostřednictvím OSPOD apod.) O rozhodnutí informuje pracovník pěstounskou rodinu i OSPOD.

6.3. fáze Příprava

Příprava pěstounské rodiny a dítěte

Pokud rodina využívá službu Doprovázení, provází ji také kontaktem s rodinou její klíčový pracovník. Na přípravě pěstounské rodiny i dítěte pracuje klíčový pracovník v rámci návštěv v rodině, při nichž také posléze reflektuje průběh kontaktu.

Tento pracovník také řídí spolupráci zainteresovaných subjektů.

Jedná-li se o pěstounskou rodinu, která služby Amalthea o.s. doposud nevyužívá, je třeba nejdříve postupovat dle manuálu Jednání se zájemcem o službu. Pokud se rodina rozhodne využít službu a její zakázkou je zprostředkování kontaktu dítěte a rodiny, je rodině přidělen klíčový pracovník, který nejprve zjistí všechny potřebné informace (fáze 1.)

Je důležité věnovat zjištění potřebných informací a přípravě rodiny na setkání dostatečně dlouhou dobu tak, aby bylo možné skutečně ověřit, že je setkání v zájmu dítěte a jaké podmínky je nutné zajistit, aby byl kontakt bezpečný. Zájemce o službu je na toto upozorněn při jednání se zájemcem o službu. Nejsou-li tedy informace, které jsou k dispozici jednoznačné, nebo není zřejmé, zda jsou pěstouni a dítě na kontakt dobře připraveni, může přípravná fáze trvat delší dobu (např. 2 měsíce i déle).

V rámci přípravy jsou s rodinou probrána tato témata:

- Jak pěstouni pohlíží na kontakt s rodinou, proč je tento kontakt důležitý a co může být přínosem.
- Jak ochránit sebe a svou rodinu. Jak připravit děti na setkání s rodiči, jak děti provázet ve vztahu k rodičům a jak jim pomoci tento vztah navázat nebo obnovit a dále rozvíjet.
- Reflektování vlastních obav a emocí, jak s emocemi pracovat, abych mohl pro dítě být oporou.

V rámci přípravy rodiny se uskuteční nejméně jedna schůzka přímo v prostorách CNRP, nebo jiných prostorách, kde bude kontakt probíhat a to za přítomnosti dítěte. Cílem je, aby se dítě seznámilo s prostředím i pracovníkem a cítilo se při samotném kontaktu bezpečně. Není-li toto možné, je vhodné aby pěstounská rodina s dítětem přijela na setkání dříve a děti si na prostory, ve kterých se setkání uskuteční, mohly zvyknout ještě před příchodem rodičů.

Dítě na setkání připravují pěstouni ve spolupráci s klíčovým pracovníkem. Je-li to nutné, může na setkání dítě připravovat také psycholog (např. v případě, že o setkání projeví zájem rodič, který dítě týral nebo zneužíval a vyhodnotí se, že by toto setkání bylo možné). Někdy je vhodné, když s dítětem o setkání mluví pracovník bez přítomnosti pěstounů – pro dítě může být snadnější vyjádřit některé své obavy neutrální osobě (např. „Bojím se, že se máma s tátou (tj. pěstouni) budou na mě zlobit, když budu chtít mámu vidět...“)

V rámci přípravy dítěte na setkání je třeba mluvit s ním o jeho očekávání, obavách, emocích, které se se setkáním pojí, o vzpomínkách, které dítě na danou osobu má. Je nezbytné ověřit, zda dítě se setkáním opravdu souhlasí.

DĚTI POTŘEBUJÍ RODINU!

Dále je vhodné dítě připravit na konkrétní situaci kontaktu – je možné s ním „natrénovat“ témata, o kterých může mluvit, připravit s ním dárek, fotky, obrázky, diplomy apod., které chce ukázat rodiči a které se mohou stát předmětem hovoru (dítě zároveň může projevit přání zatím nic ze svého života rodiči neukazovat, toto je třeba respektovat). Domluvit se s dítětem, kdo bude na setkání přítomen. Jaký bude nyní časový plán – za jak dlouho setkání proběhne, co se odehraje do té doby apod.

Má-li proběhnout návštěva rodiče ve vězení, je třeba věnovat pozornost přípravě na toto prostředí – vysvětlit dítěti konkrétně, jak návštěva v tomto zařízení probíhá.

Je vhodné domluvit se s dítětem na tom, jak dá najevo, že si přeje kontakt ukončit (např. předem domluveným neverbálním posunkem).

Příprava rodiny/příbuzného

Při dojednávání kontaktu s pracovníkem OSPOD se domlouvá, kdo na kontakt připraví rodinu dítěte. Mělo by se jednat o pracovníka, ke kterému má rodina důvěru a se kterým se bude cítit bezpečně.

Domluví-li se, že přípravu rodiny provede Amalthea o.s., uskuteční se osobní schůzka klíčového pracovníka s rodiči ještě před domluveným kontaktem s dětmi.

Témata, která jsou v rámci přípravy s rodinou probrána:

- Jak pohlíží na pěstounskou péči.
- Jaký je vztah mezi rodiči a dětmi – zda jsou v kontaktu, jak často, jakým způsobem.
- Proč je pěstounská péče pro dítě lepší než ústavní péče. Jaká má pěstounské péče specifika – jak se v rodině oslovují, že je normální, že si děti v pěstounské rodině zvykly, že mají pěstouny rády a že je případně i oslovují mami, tati.
- Základní informace o dítěti – jeho vývojovém stádiu, emočním vývoji a vývoji chování – zejména v případě, že rodiče dítě delší dobu neviděli.
- Jaké jsou jejich představy o kontaktu – jeho frekvenci, cíli. Jaká jsou důležitá pravidla pro kontakt, aby se v něm dítě cítilo dobře.
- Reflexe vlastních obav a emocí a jak s nimi pracovat.
- Předání informací o dalším postupu – jak bude kontakt probíhat.

Pokud přípravu rodiny provede OSPOD nebo jiná organizace (např. Podpora pro rodinu a dítě), předá o průběhu přípravy a postoji rodičů základní informace pracovníkovi, který kontakt zajišťuje.

Příprava rodiny se může odehrát během jedné schůzky, ale dle potřeby a připravenosti rodičů může proběhnout i více schůzek. Schůzka s rodiči může proběhnout v termínu setkání s dětmi, je však potřeba počítat s dostatečným časem pro diskusi nad výše uvedenými tématy (minimálně 1 hodina před příjezdem dětí). Je-li rodina připravena na setkání jiným pracovníkem, je dobré počítat alespoň s krátkou schůzkou před setkáním. Tato schůzka slouží k seznámení se s pracovníkem, který kontakt povede, a vyjasnění případných otázek k průběhu kontaktu.

6.4. fáze Kontakt dítěte s rodinou

Je domluven termín a místo setkání

Schůzka pěstounů a rodičů, případně dítěte/ Případová konference

Na schůzce pěstounů a rodičů je klíčový pracovník rodiny v roli koordinátora a facilitátora. V případě potřeby může být přítomen i pracovník OSPOD. Cílem schůzky je vzájemné seznámení rodičů a pěstounů a uzavření Dohody o kontaktu dítěte a rodiny. Tato Dohoda je zpravidla uzavírána písemně, může být však uzavřena i ústně, pokud se na tom všechny strany dohodnou.

Případovou konferenci je vhodné uspořádat v případě, že jde o nové nastavení kontaktů dítěte s rodinou a názory jednotlivých stran na kontakt se rozcházejí. Přítomnost dítěte je vhodné zvážit s ohledem na jeho věk a vyspělost. Vždy je však třeba důsledně zjistit názor a postoj dítěte ke kontaktu s rodiči.

Na případové konferenci je klíčový pracovník v roli podpory pěstounské rodiny. Přítomen je také pracovník OSPOD.

V Dohodě o kontaktu jsou projednány zejména tyto náležitosti:

- Kdo bude setkávání **koordinovat**.
- Jaký je **cíl** kontaktů – kdo od kontaktů co očekává, k čemu by měla setkávání směřovat (zda usilujeme o návrat dětí do vlastní rodiny, nebo mají kontakty být prostředkem pro udržení vzájemného vztahu, ale o návratu se neuvažuje apod.)
- **Co je třeba zajistit, aby byl kontakt v zájmu dítěte** – zde jsou uvedeny všechny záležitosti, na kterých se rodiče a pěstouni domluví. Může zde například být: Mluvit o sobě navzájem s respektem. Zaměřit se na přítomnost a neslibovat nic týkající se budoucnosti, co není zatím jisté. S fyzickým kontaktem počkat, až bude dítě samo chtít. apod.
- **Jak často setkání budou** – frekvenci setkání si mohou domluvit pěstouni a rodiče, pokud domluvená frekvence není v rozporu se zájmem dítěte. Pokud jsou přání jednotlivých účastníků rozdílná, určí vhodnou frekvenci OSPOD dítěte ve spolupráci s klíčovým pracovníkem rodiny, případně s psychologem. Určení vhodné frekvence koresponduje s individuálním plánem ochrany dítěte – zejména s plánem dalšího umístění a tedy s cílem kontaktů. Má-li se dítě vrátit do své vlastní rodiny v blízkém horizontu, měla by být frekvence setkávání častější (např. 1x týdně), pokud je ale dítě v dlouhodobé pěstounské péči a o návratu do vlastní rodiny se neuvažuje, je vhodnější méně intenzivní setkávání, zejména pokud se jedná o malé dítě. Důležité je vyslechnout názor dítěte a respektovat jeho přání.
- Při dojednávání termínů kontaktu je třeba přihlídnout k tomu, že kontakty by neměl být výrazně omezen běžný život dítěte a pěstounské rodiny. Kontakty by měly být do života dítěte zařazeny jako běžné události.⁸

⁸ Manuál služby asistovaný kontakt, Mgr. Bronislava Butulová, Sdružení pěstounský rodin, nadace Sirius.

DĚTI POTŘEBUJÍ RODINU!

- Odehrává-li se schůzka rodičů a pěstounů bezprostředně před kontaktem a dítě není schůzce přítomno, je mezitím v herně s pracovníkem Amalthey, případně doprovázející blízkou osobou.
- V případě, že je již Dohoda uzavřena a kontakt pravidelně probíhá, může být schůzka věnována revizi Dohody, vyjasnění případných nedorozumění, sdělení informací o vývoji situace účastníků, které jsou důležité pro kontakt a není vhodné je sdělovat v přítomnosti dítěte – v rámci schůzky je pak domluveno, kdo a jak předá tyto informace dítěti.
- Není-li dohoda mezi rodiči a pěstouny možná (zejména proto, že se výrazně liší jejich názor na to, co je v zájmu dítěte), je vhodné uspořádat případovou konferenci nebo mohou obě strany požádat soud o soudní úpravu styku. Stejně tak může učinit prarodič nebo jiný příbuzný dítěte, pokud není možné domluvit setkání jiným způsobem.

Kontakt dítěte s rodinou

- Klíčový pracovník účastníky seznámí. Poté provází kontaktem, dbá o dodržení vzájemné dohody a přispívá vlastní aktivitou k vytvoření přátelské a příjemné atmosféry.
- Pěstouni mohou být kontaktu přítomni, pokud si to přeje dítě i sami pěstouni. Rodiče jsou při schůzce pěstounů a rodičů s jejich přítomností obeznámeni.
- Kontakt probíhá v herně CNRP, případně v jiném podobném prostředí. Důležité je prostředí vhodné pro děti – hračky, koberec na hraní, stolní hry, výtvarné potřeby, skákací míče, polštáře, sedačky a křesílka apod.
- Kontakt se může odehrát i mimo CNRP – park, hřiště, pokud je toto domluveno v Dohodě o kontaktu. Jde-li o asistovaný kontakt je i zde přítomen pracovník CNRP.
- Odehrává-li se kontakt s rodičem v zařízení (léčebna, věznice) je třeba předem zajistit, aby místo, kde bude kontakt probíhat, bylo uzpůsobeno co nejvíce potřebám dítěte.
- V průběhu kontaktu může pracovník iniciovat herní aktivity tak, aby kontakt probíhal pro dítě v příjemné atmosféře, může také iniciovat vhodná témata hovoru (jak se dítě má, co se mu daří, jaké hračky má rádo). U malých dětí je vhodné navazovat kontakt přes hračky, u starších například přes oblíbenou hudbu, zájmové kroužky apod.
- Pracovník monitoruje bezpečnost kontaktu. V případě, že se rodiče nebo pěstouni chovají nevhodně, upozorní je na to. V případě opakovaného porušování dohody nebo vážného ohrožení bezpečí dítěte nebo dalších účastníků, kontakt neprodleně ukončí. V případě rizikové situace (nárůst agresivity, nevhodné chování) zajistí pracovník bezpečí dítěte a přivolá na pomoc dalšího pracovníka, případně přivolá OSPOD, při akutním nebezpečí také Policii.

Ukončení kontaktu, reflexe a domluvení dalšího kontaktu

- Po uplynutí domluvené doby kontaktu pracovník vhodným způsobem kontakt ukončí. Je vhodné na uplynutí času upozornit s předstihem.
- Na závěr kontaktu proběhne reflexe všemi zúčastněnými osobami. Pracovník vytvoří prostor pro případné připomínky. Pokud se zdá, že by reflexe byla spojena s výrazně negativními emocemi, je možné provést reflexi bez přítomnosti dítěte, jinak je vhodné, aby se dítě reflexe účastnilo a také se dle svých schopností vyjádřilo k tomu, jestli mu kontakt vyhovoval, co se mu líbilo, co by si přálo příště.

DĚTI POTŘEBUJÍ RODINU!

- Pracovník vyzdvihne pozitivní momenty setkání, posiluje zejména z pohledu dítěte žádané chování účastníků.
- Pokud proběhlo vše dle dohody, je možné domluvit termín dalšího kontaktu, případně postup, jak bude další termín domluven (např. že rodiče kontaktují pracovníka OSPOD v případě zájmu o další setkání).
- Rozloučení proběhne pokud to lze v prostorách herny. Loučení např. na parkovišti bývá příliš emočně vypjaté. Pracovník připraví účastníky dopředu na to, jak k rozloučení přistupovat, aby nebylo pro dítě příliš zatěžující – připomenout termín příštího setkání, zmínit domluvu, co budou dělat příště, pojmenovat to, že dítě nyní pojedje zase domů k pěstounům. Loučení je dobré příliš neprotahovat.
- Všem účastníkům je nabídnuta možnost individuální konzultace s pracovníkem.
- Pracovník již bez přítomnosti rodičů znovu ověřuje spokojenost dítěte. Reflektuje s pěstouny, jak kontakt vnímali, zda ho považovali pro dítě za bezpečný. Nabídne pěstounské rodině možnost další schůzky.
- Má-li rodič zájem o konzultaci s pracovníkem a z důvodu vzdáleného bydliště není možné domluvit si na tuto konzultaci samostatný termín, odjedou nejprve pěstouni s dítětem. Poté následuje konzultace pracovníka s rodičem.
- Pracovník pracuje s pěstouny na přijetí toho, že dítě může být po kontaktu dočasně rozladěné, chovat se neobvykle, být podrážděné. Dítě může na pěstouny útočit, vylévat si vlastní frustraci a smutek apod. Pracovník pěstouny při výskytu tohoto chování provází, a to buď telefonicky nebo při nejbližší schůzce, pomáhá jim zůstat oporou pro dítě, umožnit mu ventilovat i negativní emoce a dát mu pocítit, že vztah pěstounů k němu zůstává pozitivní. Dočasně rozladění dítěte po kontaktu nebývá známkou toho, že kontakt není v zájmu dítěte.

6.5. fáze Provázení pěstounské rodiny po kontaktu dětí s rodinou

- Klíčový pracovník vypracuje zprávu o kontaktu a poskytne ji pěstounské rodině, rodině dítěte a pracovníkovi OSPOD. Zpráva obsahuje také doporučení klíčového pracovníka pro další kontakty.
- Klíčový pracovník provázející rodinu mapuje při návštěvách v rodině, jak děti kontakt prožívají, zda se případně těší na další. Pracovník také může navrhnout aktivity, které by byly pro příští kontakt vhodné (například společná práce na rodokmenu apod., prohlížení fotek, připravení drobného dárku pro rodiče apod.).
- Jedná-li se o rodinu, která nevyužívá službu Doprovázení, domluví si klíčový pracovník s rodinou nejméně 1 konzultaci mezi domluvenými kontakty. Jedná-li se již o opakovaný kontakt, který probíhá bez problémů, je možné aby tato konzultace proběhla telefonicky.
- Pěstoun je veden k podpoře kontaktu dítěte s rodičem i v období mezi setkáními (domluvené telefonické, písemné kontakty, připravení fotoalba pro rodiče, napsání pozdravu z výletu, prázdnin, připravení drobného dárku pro rodiče, připravení si otázek, co bych se chtěl/a rodiče zeptat (např.: „jak to bylo když jsem se narodil/a, jak jsem vypadal/a, co jsem měl/a rád/a jako malé dítě apod.“)
- Pěstoun pomáhá dítěti orientovat se v čase – za jak dlouho setkání znovu proběhne. Připravuje ho na kontakt, připomíná mu, kdy a kde bude, kdo u něj bude, jak bude probíhat. Je důležité vnímat a prezentovat setkání s rodinou jako pozitivní událost.

7. Přehled používaných metod

Cvičení: práva rodičů, práva pěstounů

- Toto cvičení je vhodné při přípravě pěstounů na kontakt. Pomáhá pěstounům uvědomit si, o čem konkrétně mohou rozhodovat oni a kde se mohou rodiče cítit vyřazení z výchovy dětí. Je dobré spojit s diskuzí, ve kterých otázkách je možné a vhodné ptát se na názor rodičů dítěte, jak posílit rodičovské kompetence rodiče. Posilování těchto kompetencí prostřednictvím zapojování rodiče do rozhodování o záležitostech dítěte je vhodné zejména v případě, že se dítě do rodiny bude vracet.

Popis aktivity:

Cvičení je možné využít pro práci ve skupině i individuálně. Pokud se jedná o skupinu, rozdělí se na poloviny. První polovina je v roli rodičů, druhá polovina v roli pěstounů. Všichni dostanou stejné zadání (viz níže) a z pohledu své role zachytí, v čem cítí, že práva mají a v čem ne. Poté je vedena společná diskuze o jednotlivých otázkách, také o pocitech, které to u „rodičů“ i „pěstounů“ vyvolalo, co je překvapilo, co se jim potvrdilo. Pokud je cvičení realizováno pouze s jedním pěstounem, může roli rodiče sehrát pracovník, který pěstouna na kontakt připravuje. Je-li připravován pěstounský pár, může být v roli rodiče jeden z nich. Vzájemně si pak sdělují své dojmy a zjištění z „jiné role“.

Rodič

Představte si, že o vaši šestiletou dceru se z nějakého důvodu musejí postarat pěstouni. Do jakých oblastí jejího každodenního života byste si přál/a být jako její rodič zapojen/a? Na co byste chtěl/a a měl/a podle vás mít právo?

Otázky:

		ANO	NE
1	Moci se vyjádřit k tomu, co bude jíst		
2	Zatelefonovat kdykoliv budu chtít		
3	Vidět se s ní, kdykoliv budu chtít		
4	Moci si vybrat, jestli se s ní uvidím v nějaké organizaci nebo u pěstounů doma		
5	Vzít ji na nákupy		
6	Vybírat pro ni oblečení		
7	Rozhodovat o tom, kdy se má nechat ostříhat		
8	Rozhodovat o tom, jak se má nechat ostříhat		
9	Vyzvedávat ji ze školy		
10	Promluvit si s jejím učitelem		
11	Chodit do školy na rodičovské schůzky		
12	Jít s ní k lékaři nebo do nemocnice		
13	Chodit na oslavu jejích narozenin		
14	Vychovávat ji		
15	Uložit ji ke spaní		

Pěstoun/ka

Představte si, že do vaší pěstounské péče byla svěřena šestiletá dívka. Její rodiče by po dobu, kdy bude žít s Vámi, se svou dcerou rádi dělali následující věci. Se kterými z nich byste souhlasil/a? Na co podle vás mají právo a na co už ne?

Otázky:

		ANO	NE
1	Moci se vyjádřit k tomu, co bude jíst		
2	Zatelefonovat kdykoliv budu chtít		
3	Vidět se s ní, kdykoliv budu chtít		
4	Moci si vybrat, jestli se s ní uvidím v nějaké organizaci nebo u pěstounů doma		
5	Vzít ji na nákupy		
6	Vybírat pro ni oblečení		
7	Rozhodovat o tom, kdy se má nechat ostříhat		
8	Rozhodovat o tom, jak se má nechat ostříhat		
9	Vyzvedávat ji ze školy		
10	Promluvit si s jejím učitelem		
11	Chodit do školy na rodičovské schůzky		
12	Jít s ní k lékaři nebo do nemocnice		
13	Chodit na oslavu jejích narozenin		
14	Vychovávat ji		
15	Uložit ji ke spaní		

Cvičení: Jak se cítím v roli rodiče (pěstouna, dítěte)

- Cvičení vhodné při přípravě pěstounů ve skupině. Pomáhá uvědomit si pocity všech účastníků. Podívat se na situaci očima toho druhého. Zamyslet se nad tím, co bych v této situaci potřeboval od ostatních, aby mi bylo lépe.

Popis cvičení:

Účastníci se rozdělí na tři skupiny. Jedna skupina je v roli pěstouna, druhá v roli rodiče, třetí v roli dítěte. Z pohledu svých rolí se zamýšlí nad tím, jak se cítí v situaci kontaktu dítěte svěřeného do pěstounské péče s vlastní rodinou. Svě pocity zaznamenávají na flipchart. Skupina poté prezentuje své závěry ostatním. Společně hledají, jak situaci pro daného účastníka zlepšit, co by mu pomohlo.

Příklady dobré praxe, příběhy

Příběhy rodin, kde kontakt dítěte s vlastní rodinou proběhl dobře a byl pro dítě přínosem. Tyto příběhy je možné použít při přípravě pěstounů, ale i při přípravě rodičů. Upravené příběhy do formy vhodné a srozumitelné pro děti jsou dobrým nástrojem pro přípravu dětí na kontakt.

Při přípravě dětí na kontakt je možné použít např. příběh Šiška pro štěstí (viz metodické pomůcky).

Je-li rodič dítěte ve výkonu trestu odnětí svobody, je možné využít k provázení dítěte situací obrázkovou knížku Maminka ve vězení. (dostupné na:

<http://www.helcom.cz/image/detiOR/Maminka-ve-vezeni.pdf>).

Knihy života

Tyto materiály je možné použít při provázení dítěte kontaktem s rodinou. Na knize života pracuje pěstoun (případně doprovázející sociální pracovník) s dítětem dlouhodobě a kontinuálně. Do vytváření některých kapitol je vhodné zapojit příbuzné dítěte. Dítě si může připravit otázky, na které se při kontaktu doptá. Případně může spolu s rodičem přímo pracovat na některé kapitole knihy života při kontaktu.

Rodokmen

Při kontaktu může rodič s dítětem, případně s pomocí pěstouna nebo pracovníka, pracovat na vytváření rodokmenu dítěte. Je důležité rodiče dopředu na tuto práci připravit. Rodič si může historické souvislosti promyslet, vzít případně fotky nebo jiné upomínkové předměty. Pracovník při kontaktu vytvářením rodokmene provází, zajišťuje, aby informace byly dítěti předávány vhodným způsobem. Může se doptávat na pozitivní informace o jednotlivých osobách (v čem byli dobří, co se jim v životě povedlo, jaké měli schopnosti, jakou práci dělali).

Součástí vytváření rodokmenu může být povídání o okolnostech vlastního narození, pokud je toto téma vhodné a bezpečné a rodič je ochotný o něm mluvit. Toto téma není vhodné, pokud je početí a těhotenství matky spojené s velkým traumatem, provázejí ho nejasné okolnosti apod. Tyto informace je nutné zjistit od sociální pracovnice, která s rodinou pracovala, případně si téma ujasnit rozhovorem s rodičem, pokud je ochotný o tématu hovořit.

Při povídání si o těhotenství a narození směřuje pracovník rozhovor k věcným tématům (např. váha a míra při narození, raný vývin, prodělání dětských chorob apod.), případně k pozitivním tématům (pozitivní historky týkající se narození).

Stolní hry

Zejména zpočátku je vhodné, když jsou při kontaktu připravené různé stolní hry a rodiče jsou vedeni k tomu, aby se s dítětem věnovali některé jeho oblíbené hře (je možné domluvit se s dítětem, že si přinese hru, kterou má rádo). Tématem hovoru se tak stává hra a její pravidla, dítě zažívá příjemný zážitek hry s rodičem. Hra navíc umožňuje snadný způsob, jak navázat kontinuitu setkávání – např. tím, že si rodič s dítětem domluví odvetu.

Hudba

Dítě si může připravit také oblíbenou hudbu, kterou rodiči pustí. Hudba je zejména pro dospívající bezpečným tématem hovoru.

Výtvarné aktivity

Vytváření společného díla je opět příjemným zážitkem, který může dítě během kontaktu s rodičem zažít. Navíc si může rodič i dítě odnést obrázek nebo jiný výtvarný dílo na památku společné tvorby.

Výtvarnou aktivitu připraví pracovník, může ji poté buď nechat plně v kompetenci rodiče – rodič tedy dítě například učí, jak se modeluje s modelínou, nebo naopak aktivitu vede pracovník a rodič i dítě se společně učí nějaké dovednosti. Pracovník podporuje co nejvíce společné zapojení rodiče a dítěte. Vhodně zvolená výtvarná aktivita může také podpořit přiměřený fyzický kontakt mezi rodičem a dítětem (společné válení modelíny, pomoc rodiče při vystřihování apod.).

Hračky, skákačí míče, polštáře

Hračky jsou dobrým prostředkem komunikace zejména pro malé děti. Rodič je veden, aby dítě sledoval v jeho hře a přiměřeně se do ní postupně zapojoval. Někdy přinese rodič dítěte hračky jako dárek, pak rodič dítěti předvádí nové hračky a ukazuje mu, jak si s nimi hrát.

Pracovník hru podporuje, posiluje vhodné chování rodiče.

Hra na skákačích míčích, polštářích, houpačkách je vhodná k postupnému navázání fyzického kontaktu. Pracovník vede rodiče, aby dítěti poskytoval potřebnou oporu, záchranu. Podněcuje pohybové aktivity tak, aby docházelo k přiměřenému fyzickému kontaktu mezi rodičem a dítětem. Například houpání dítěte tak, že rodič dítě přidrží, rozhoupává, skákáni do vaku – rodič dělá záchranu na druhé straně vaku apod.

8. Přehled hlavních rizik

Některý z účastníků se nedostaví na domluvené setkání nebo opakovaně nedodrží čas domluvené schůzky.

K minimalizaci tohoto rizika je vhodné domluvit se na potvrzení setkání např. den před setkáním. Při práci s rodiči i pěstouny upozorňovat na nutnost dodržování termínů setkání, pravidelnosti, případně včasné omluvy ze setkání.

Pokud se nedostaví rodič na domluvené setkání, je o tom pořízen zápis, který je poslán pěstounům, rodiči a OSPODu. Rodič je vyzván k vysvětlení své nepřítomnosti a k nabídce nového termínu setkání.

Pokud se nedostaví rodič, vede to většinou ke zklamání dítěte. Je důležité s dítětem mluvit na rovinu, seznámit ho případně s důvody, proč rodič na setkání nepřišel, pokud jsou nám známé. Důležité je neočerňovat před dítětem rodiče, zároveň přehnaně neomlouvat rodiče (určitě mu jen ujel autobus). Nebát se říci pravdu: „Já nevím, proč mamka nepřišla, ale je mi to líto stejně jako Tobě.“ Být dítěti oporou, umožnit mu vyjádřit své pocity a provázet ho jejich zpracováním.

Pracovník, který rodiče na kontakt připravuje zjišťuje důvody nedodržení termínu setkání, hledá možná řešení situace (např. pokud rodič nemá peníze na cestu – možnost dávky určené na cestu za dítětem), požití alkoholu – vedení rodiče k tomu, aby se ze setkání omluvil, nastavení pravidla, že rodič den dopředu termín potvrdí, pokud ne, pěstouni s dítětem na domluvenou schůzku nepojedou,...)

Pokud rodič opakovaně nedodrží termíny domluvených setkání, je o tom informován pracovník OSPOD a ve spolupráci s ním je domluven jiný způsob kontaktu dítěte s rodičem (telefonický, písemný).

Dítě je ze setkání nervózní, reaguje na setkání zhoršením svého psychického stavu.

Pracovník pomáhá pěstounům připravit dítě lépe na kontakt – napsání dopisu rodiči mezi setkáními, připravení témat, o kterých se bude mluvit, připravení hry, aktivity. Jasně časové ohraničení, připomenutí, že se setkání blíží, pojetí setkání jako něčeho pozitivního. Hledá se způsob setkání, který dítěti bude více vyhovovat – např. procházka venku, návštěva hřiště, pracovník ověřuje u dítěte, koho by u setkání chtěl mít, aby se cítil dobře (pěstouna, sourozence, pracovníka apod.), co by chtěl dělat. Setkání se více zaměří na zájmy dítěte, dítě si například přiveze svoji oblíbenou hudbu, hračky...

Pracovník mapuje, jak setkání vnímají pěstouni a zda nervozitu na dítě nepřenášejí vlastními negativními očekáváními. Poskytuje pěstounům prostor pro vyjádření svých emocí, které se s kontaktem pojí a hledá s nimi cesty, jak tyto emoce nepřenášet na dítě.

Pracovník provází dítě po setkání, dává mu prostor pro vyjádření pocitů, přání. Posiluje schopnost pěstounů být pro dítě oporou.

DĚTI POTŘEBUJÍ RODINU!

Trvá-li zhoršení psychického stavu dítěte dlouhou dobu, dítě projevuje strach ze setkání, vyjadřuje touhu setkání se vyhnout, informuje o tom pracovník, který kontakt zajišťuje, pracovníka OSPOD a ve spolupráci s ním se s rodiči domluví na jiné formě kontaktu (písemný, telefonický) alespoň po určitou dobu.

Některý z účastníků je agresivní, vulgární, napadá slovně nebo fyzicky pěstouny, dítě, sociálního pracovníka.

Objeví-li se u některého z účastníků setkání agresivní projevy, zajistí pracovník bezpečí především dítěti. Pracovník se snaží nárůstu agresivity předejít například změnou tématu, upozorněním. Pokud setkání přestává být pro dítě bezpečné, ukončí pracovník setkání a vyzve pěstouny k odjezdu s dítětem. Agresora upozorní na důsledky jednání, vyzve ho k odchodu. Pokud se odjezdu brání a agresivita trvá, přivolá pracovník kolegu, případně také OSPOD či Policii ČR.

Rodič je ve stavu, ve kterém by setkání s dítětem nebylo vhodné (opilý, pod vlivem drog, v silné depresi, rozčílený)

Rodič je upozorněn, že není možné, aby setkání za těchto okolností proběhlo. Je mu podle možností vysvětleno, jak má postupovat příště (omluvit se dopředu, pokud je ve stavu, ve kterém není setkání s dítětem vhodné). Je domluven náhradní termín setkání.

Rodiči je zajištěna pomoc, pokud ji potřebuje (zavolání záchranky, doprovod na pohotovost). Pokud rodič odmítá opustit prostor a setkání se domáhá agresivními prostředky, je přivolána Policie ČR.

Rodiče nevědí, jak čas určený k setkání využít, nenavazují aktivně s dítětem kontakt.

Pracovník s rodičem dopředu připraví plán setkání – naplánuje s ním vhodné aktivity, které může dítěti nabídnout. Reflektuje s rodičem, jak se na setkání cítí a hledají cesty, jak zvýšit pocit bezpečí pro rodiče. Využívá-li rodič jinou službu (např. Podporu pro rodinu a dítě), může plán setkání připravit s rodičem tento jeho pracovník. Pracovník podpory může být také přítomen při samotném setkání a podporovat rodiče v jeho iniciativách směrem k dítěti. Pracovník spolu s pěstouny připraví s dítětem aktivity, do kterých dítě rodiče zapojí (stolní hry, pouštění hudby, vytváření rodokmenu).

Pracovník při samotném kontaktu iniciuje aktivity, vhodně rodiče v navazování kontaktu s dítětem vede, podporuje vhodné chování rodiče.

Pěstoun zasahuje do setkání tak, že ztěžuje navázání kontaktu mezi dítětem a rodičem.

Pěstoun je při osobní schůzce upozorněn na nevhodnost tohoto chování, je mu nabídnuta podpora při práci s jeho emocemi, které při kontaktu prožívá. Pracovník s pěstounem hledá další cesty, jak kontakt mezi dítětem a rodičem naopak podpořit. Případně je domluveno, že se pěstoun nebude setkání účastnit. Pokud pěstoun na účasti na setkání trvá, ale i nadále pokračuje jeho nevhodné chování vůči rodiči, je na tuto skutečnost upozorněn pracovník OSPOD. Spolu s pracovníkem OSPOD se hledá nastavení kontaktu tak, aby probíhal v zájmu dítěte.

Pěstoun opakovaně zpochybňuje přínos kontaktu pro dítě.

Pracovník mapuje, jak kontakt dítě prožívá, reflektuje svá pozorování s pěstounem. Vede pěstouna k pochopení přínosu kontaktu pro dítě, a to prostřednictvím vzdělávání, cvičení, příkladů dobré praxe apod.

Trvá-li rozpor pohledů, je svolána případová konference, kde se společně hledá takové nastavení kontaktů, které bude v zájmu dítěte.

9. Shrnutí

Na základě zkušeností se zajišťováním kontaktů dětí se svými rodiči, je třeba:

- Pracovat dále s pěstounskými rodinami na přijetí kontaktu jako něčeho přínosného pro dítě. Učit pěstouny, jak dítě při kontaktech podpořit, jak s ním pracovat v čase mezi setkáními s příbuzným.
- Nastavit jasnější pravidla spolupráce s dalšími subjekty, zejména s OSPOD – kdo připraví rodinu dítěte na kontakt, jaký bude způsob předávání informací.
- V případě, že s rodinou pracuje kontinuálně jiný subjekt, komunikovat o nastavení kontaktů s rodinou, tak aby bylo jasné, co je v zájmu dítěte a postup subjektů byl jednotný.
- Dále rozvíjet metody podpory kontaktu – interaktivní hry, příběhy, příklady dobré praxe.
- Systematizovat práci s rodinou dítěte – nabízet služby Podpory pro rodinu a dítě, pokud to lze, případně hledat jinou formu podpory rodiny.
- V případě, že Amalthea pěstounskou rodinu nedoprovází, domlouvat si pravidelné schůzky mezi setkáními k zajištění bezpečného kontaktu.

10. Zdroje

- Listina základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.
- Žilinčíková, Danka: Pestúnka starostlivost' a kontakty s biologickou rodinou, přístupné na: <http://www.vzd.cz/pestunska-starostlivost-a%C2%A0kontakty-s%C2%A0biologickou-rodinou>.
- Matějček, Zdeněk: Osvojení a pěstounská péče. Vyd. 1. Praha : Portál, 2002, ISBN 80-7178-637-3.
- Matějček, Zdeněk. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. 182 s. ISBN 80-7178-304-8.
- Manuál služby asistovaný kontakt, Mgr. Bronislava Butulová, Sdružení pěstounský rodin, Nadace Sirius
- Český helsinský výbor: Maminka ve vězení, 2010, ISBN: 12-34567-89.